

ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลเจ้าของชุมชนตำบลย่านยาว
อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี

BELIEFS AND RITUAL RELATED TO THE SHRINES IN YANYAO
COMMUNITY, SAMCHUCK DISTRICT, SUPHANURI PROVINCE

นันทยา คงประพันธ์*

Nuntaya Kongprapun

สุภาวดี เผือกพัก**

Supawadee Pheukfuk

พรทิพย์ ช่วยเพล***

Phornthip Chuayphen

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลเจ้าของชุมชนตำบลย่านยาว อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) มีการเก็บข้อมูลโดยใช้การสังเกต สัมภาษณ์เชิงลึก และบันทึกภาพ ซึ่งนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ และนำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า ศาลเจ้าชุมชนมีความสัมพันธ์กับระบบความเชื่อของประชาชนชุมชนย่านยาว ซึ่งประชาชนในชุมชนย่านยาวเชื่อว่าศาลเจ้าชุมชน สามารถดลบันดาลในสิ่งที่พวกเขาปรารถนาในด้านต่างๆ ให้สำเร็จได้ เช่น อาชีพ การศึกษา โชคลาภ สภาพภูมิอากาศ สิ่งแวดล้อม และโรคภัยไข้เจ็บ ฯลฯ ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ส่งผลให้เกิดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าคือ พิธีกรรมขึ้นศาลประจำปี โดยยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เพราะประชาชนเชื่อว่าการประกอบพิธีกรรมต่อศาลเจ้าอย่างถูกวิธีนั้น เจ้าพ่อหรือเทวดาที่สถิตย์อยู่ที่ศาลเจ้าสามารถดลบันดาลให้พวกเขาประสบความสำเร็จได้ ความเชื่อและพิธีกรรมที่ปรากฏ ณ ศาลเจ้าชุมชนสะท้อนถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนย่านยาวในด้านต่างๆ เช่น ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบว่า ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลเจ้าของชุมชนก่อให้เกิดความสามัคคีของคนในชุมชน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งผู้วิจัยถือว่าการมีอยู่ของศาลเจ้าสะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อที่เข้มแข็งของคนในชุมชนย่านยาว บรรพบุรุษ

* อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

** อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

*** อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

ได้ใช้พิธีกรรมเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนลูกหลาน ทำให้ชุมชนมีระเบียบวินัยและความสงบสุขมากขึ้น
อันจะนำไปสู่การก่อกำเนิดนุรักษ์ พื้นฟู และสืบทอดต่อไปสำหรับคนรุ่นหลัง

คำสำคัญ: ความเชื่อ, พิธีกรรม, ศาลเจ้า

ABSTRACT

The objectives of this research was to study beliefs and ritual related to the shrines in Yanyao community, Samchuck District, Suphanburi Province. This qualitative research. The data collection was conducted through the observation, in-depth interviews, and photographic illustrations. The results of this study were presented using a descriptive analysis.

Research results are as follows. A relationship was found between the shrines and the belief system of Yanyao residents. These residents believed that the shrines could grant them whatsoever they desired, including, careers, education, good fortune, climate, environment and unhealthiness etc. All of these beliefs were instantiated in rites involving the shrines. Annual court ritual. These rites have been practiced over a long duration since the time of the ancestors. The residents believe that correctly conducting rites in which respect is paid to the shrine will result in Yanyao granting success to them. Beliefs and rites seen at the shrine reflect the lifeways and well-being of Yanyao residents in various aspects: social, culture, economy and environment. In addition, it was found that the beliefs and rites of Yanyao devotees influenced society in various ways through promoting community harmony and help each other. The researcher considers that the existence of the community is the strong beliefs of Yanyao residents. The ancestors used rituals as tools to teach their children. Make the community more disciplined and peaceful. Which will lead to conservation, restoration and succession for future generations.

Keywords : Beliefs, Rites, The shrines

1. บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ อาทิ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การศึกษา การแพทย์ - สาธารณสุข และวิทยาศาสตร์ ฯลฯ ถูกพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ 21 นั้น แต่มีสิ่งหนึ่งที่ยังคงอยู่ควบคู่ไปกับสังคมไทยโดยไม่เปลี่ยนแปลง คือ ความเชื่อของคนในสังคมไทย แม้ว่าจะมีความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ มากเพียงใด

รูปแบบของความเชื่อของคนในสังคมไทย จึงมีหลายรูปแบบ เช่น ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องโชคลาง เวทมนตร์ ความเชื่อในเรื่องผีสิง เทวดา ภูต ผี ปีศาจ ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง และความเชื่อในพลังอำนาจของไสยศาสตร์ เป็นต้น ความเชื่อจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความรู้สึนึกคิดของคนใน

สังคมและถ่ายทอดสิ่งสมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งทำให้คนในสังคมไทยเกิดความรู้สึกศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าสิ่งเหล่านั้นจะช่วยดลบันดาลให้เกิดความสุขหรือความทุกข์ได้¹

ประชาชนในชุมชนตำบลย่านยาว อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นอีกชุมชนที่มีความเชื่อในเรื่องการประกอบพิธีกรรมต่อศาลเจ้า ซึ่งประเพณีและพิธีกรรมขึ้นศาลเจ้าจะถือปฏิบัติเป็นประจำทุกปี คือตรงกับเดือน 6 ของทุกปี ศาลเจ้า เป็นสถานที่ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจตามที่ประชาชนศรัทธา การใช้ศาลเจ้าในการขอพร การเสี่ยงทาย หรือการที่ประชาชนใช้ศาลเจ้าชุมชนในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ทว่าปัจจุบันตำบลย่านยาวมีศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน 9 หมู่บ้าน แต่มีเพียง 4 ศาลเจ้าที่มีการประกอบพิธีกรรมขึ้นศาลเจ้าประจำปี โดยประชาชนในชุมชนย่านยาวจะเข้าร่วมพิธีกรรมเป็นประจำทุกปี รวมถึงประชาชนย้ายถิ่นฐานหรือไปทำงานไกลบ้าน เมื่อถึงวันประกอบพิธีกรรมดังกล่าวจะต้องเดินทางกลับมามบ้านเพื่อเข้าร่วมพิธีกรรมด้วย เพราะยังมีความเชื่อและความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพบูชาที่สั่งสมมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ในการประกอบพิธีกรรมศาลเจ้านั้น ก่อให้เกิดความสามัคคีและมีน้ำใจอันหนึ่งอันเดียวกันในการจัดพิธีกรรม ศาลเจ้าของคนในชุมชน สะท้อนให้เห็นว่าศาลเจ้า เป็นสถานที่ผูกสัมพันธ์ทางสังคม เช่น การทำความรู้จักกับเพื่อนบ้านใหม่ ถวายสารทุกข์สุกดิบ เจริญราษฎร์หรือแนะนำอาชีพ เป็นต้น

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลเจ้าชุมชนตำบลย่านยาว อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อรวบรวมข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรให้กับชุมชนตำบลย่านยาวในการประกอบพิธีกรรมของศาลเจ้าชุมชนมิให้สูญหาย นอกจากนี้ยังเป็นแนวทางสำหรับศาลเจ้าในการบริหารจัดการให้คงอยู่ในชุมชนต่อไปและเป็นการกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของศาลเจ้า อันจะนำไปสู่การกันอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบทอดต่อไปสำหรับคนรุ่นหลัง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลเจ้าของชุมชนตำบลย่านยาว อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลเจ้าของชุมชนตำบลย่านยาว อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมีขอบเขตของการวิจัย 4 ด้านดังนี้

3.1 ด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักของการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลย่านยาว อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 27 คน โดยคณะผู้วิจัยแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำทางพิธีกรรมและศาสนา ข้าราชการที่ทำงานตำบลย่านยาว ประชาชนที่เข้าร่วมพิธีกรรมขึ้นศาลเจ้า และประชาชนที่เคยบนบานต่อศาลเจ้า

¹ ยุทธนา กิจสุภี, วิเคราะห์ความเชื่อ ความศรัทธา และพิธีกรรมของประชาชนที่มีต่อศาลเจ้าพ่อหลักเมืองพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2559

3.2 ด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์ ความเชื่อ และแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของความเชื่อในด้านต่าง ๆ ที่มีต่อศาลเจ้าชุมชนตำบลย่านยาว อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี

3.3 ด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้สำหรับการวิจัยครั้งนี้ คือ ตำบลย่านยาว อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี

3.4 ด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2562 ถึงวันที่ 30 กรกฎาคม 2562

4. วิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีการดำเนินการวิจัยดังนี้

4.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวนทั้งสิ้น 27 คน โดยคณะผู้วิจัยแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

- (1) ผู้นำชุมชน ประกอบด้วย กำนันและผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 4 คน (4 หมู่บ้าน)
- (2) ผู้นำทางพิธีกรรมและศาสนา ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ จำนวน 2 รูป ร่างทรง จำนวน 4 คน และผีเลี้ยง จำนวน 4 คน
- (3) ข้าราชการที่ทำงานตำบลย่านยาว อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 5 คน
- (4) ประชาชนที่เข้าร่วมพิธีกรรมขึ้นศาลเจ้า จำนวน 5 คน
- (5) ประชาชนที่เคยบนบานต่อศาลเจ้า จำนวน 5 คน

4.2 การตรวจสอบข้อมูล

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้มีการตรวจสอบเชิงคุณภาพ โดยวิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์อ่านข้อมูล และทักท้วงหรือเสนอแนะข้อมูลต่างๆ ที่ได้รับรวบรวม มา ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) โดยเก็บข้อมูลในประเด็นเดียวกันจากคนหลายกลุ่ม ทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับศาลเจ้าชุมชน ประชาชนที่เข้าร่วมพิธีกรรมขึ้นศาล ประชาชนที่เคยบนบานต่อศาลเจ้า เพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลตรงกันหรือไม่ ได้แก่ ก่อนลงภาคสนามจะทำการเก็บข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และในช่วงระหว่างการลงภาคสนาม

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการเชิงพรรณนา โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์ ไปพร้อมกับการวิเคราะห์ข้อมูลที่ คณะผู้วิจัยได้จากการศึกษาทุกครั้ง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการและครบถ้วนตามประเด็นที่ต้องการ โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีมาวิเคราะห์และตีความปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทำการจำแนกและจัดระบบข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้อ่านและจัดหมวดหมู่ออกเป็นระบบเพื่อให้เข้าใจถึงความหมายและ

ความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์จากทัศนะของผู้ถูกวิจัย หาความสัมพันธ์ของข้อมูล แยกแยะเงื่อนไขเพื่ออธิบายสาเหตุความสัมพันธ์ รวมทั้งเป็นการอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา

6. ผลการศึกษา

ข้อมูลพื้นฐานของศาลเจ้าชุมชน

ชุมชนตำบลย่านยาว ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะมีศาลเจ้าพ่อประจำหมู่บ้านแต่มีเพียง 4 หมู่บ้านที่ยังมีพิธีกรรมขึ้นศาลสืบทอดประเพณีในอดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ศาลเจ้าหมู่ที่ 3 ศาลตาปู่ซัง ศาลเจ้าหมู่ที่ 4 ศาลพ่อท่งแค ศาลเจ้าหมู่ที่ 6 ศาลพ่อปู่จัน และศาลเจ้าหมู่ที่ 8 ศาลพ่อปู่เสือ ศาลเจ้าพ่อถือว่าเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชน ตามที่ชาวบ้านศรัทธา การใช้ศาลเจ้าในการขอพร การเสี่ยงทาย หรือการที่ชาวบ้านใช้ศาลเจ้าชุมชนในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งแต่ละศาลเจ้ามีข้อมูลพื้นฐานดังนี้

ศาลตาปู่ซัง ตั้งอยู่ในซอยติดถนนสายหลักของหมู่บ้าน สาย 340 สุพรรณบุรี-ชัยนาท ประมาณ 600 เมตร การเดินทางไปศาลเจ้าสะดวกเนื่องจากมีถนนลาดปูนซีเมนต์ตัดผ่าน ซึ่งชาวบ้านจะเรียกบริเวณดังกล่าวว่า “ชุมชนวังหิน” และศาลเจ้าอยู่ตรงข้ามกับวัดวังหิน (ดังภาพ 1)

ภาพประกอบที่ 1 ศาลตาปู่ซัง (หมู่ที่ 3) ศาลพ่อท่งแค ตั้งอยู่บริเวณทางหลวงชนบทสุพรรณบุรี (สพ 3057) ใกล้กับโรงเรียนศรีรัตนวิทยาฝั่งด้านซ้ายมือ และติดกับตำบลบ้านสระ การเดินทางไปศาลเจ้าสะดวกเนื่องจากมีถนนลาดยางมะตอยตัดผ่าน

ภาพประกอบที่ 2 ศาลพ่อทุ่งแค (หมู่ที่ 4) ศาลพ่อปู่จัน ตั้งอยู่บริเวณทางหลวงสาย 340 สุพรรณบุรี-ชัยนาท ตรงกันข้ามกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ศูนย์สุพรรณบุรี การเดินทางไปศาลเจ้าสะดวกเนื่องจากมีถนนลาดยางตัดผ่าน

ภาพประกอบที่ 3 ศาลพ่อปู่จัน (หมู่ที่ 6) ศาลพ่อปู่เสือ ตั้งอยู่บริเวณทางหลวงชนบทสุพรรณบุรี (สพ 3057) ตรงกันข้ามกับโรงงานน้ำตาล การเดินทางไปศาลเจ้าสะดวกเนื่องจากมีลาดปูนซีเมนต์ตัดผ่าน

ภาพประกอบที่ 4 ศาลพ่อปู่เสือ (หมู่ที่ 8)

ตำนานความเชื่อและความเป็นมาของศาลเจ้าแต่ละหมู่บ้าน

ศาลเจ้าของแต่ละหมู่บ้านนั้น เกิดขึ้นมานานตั้งแต่อดีต บางคนพบว่าเมื่อเกิดมาก็มีศาลเจ้าที่พ่อแม่ปู่ย่าตายายนับถือมาและประกอบพิธีตามบรรพบุรุษเป็นประจำทุกปี โดยมีร่างทรงเป็นเสมือนตัวแทนของเจ้าที่ประจำศาล ที่จะมีการสับเปลี่ยนผู้เป็นร่างทรงไปตามกาลเวลา ชาวบ้านเชื่อกันว่าเจ้าพ่อจะเป็นผู้ที่หาร่างทรงเอง และการหาร่างทรงมิใช่ง่าย จะเกิดจากการแสดงอิทธิฤทธิ์ให้เห็นทำให้ชาวบ้านเชื่อถือศรัทธาต่อเจ้าพ่อร่างทรง นับถือสืบทอดกันต่อมาเรียนรู้ สามารถแบ่งความเชื่อออกเป็น 3 ด้าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ด้านสังคม สามารถแบ่งเป็น 3 ประเด็นหลักๆ ดังนี้ คือ 1) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของชุมชน ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเจ้าพ่อต้องการให้ลูกหลานมีความรักใคร่ปรองดองกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ไม่ชอบให้เกิดการทะเลาะวิวาท การแก่งแย่งมรดกกัน หากใครทำให้เกิดการแตกแยกสามัคคีก็จะต้องมีอัน

เป็นไป ถ้าชุมชนมีความสามัคคีกัน จะทำให้สังคมมีความสุข 2) การเคารพผู้อาวุโส การมีสัมมาคารวะ ชาวบ้านมีความเชื่อว่าลูกหลานจะต้องให้เกียรติผู้ใหญ่ เชื้อพั่งและทำตามที่มีผู้อาวุโสบอกแล้วจะเกิดผลในทางที่ดีต่อวิถีชีวิต และ 3) ครอบครัว ชาวบ้านมีความเชื่อว่าหากครอบครัวของใครจะทำกิจกรรมใดจะต้องขออนุญาตเจ้าพ่อก่อน เพราะถือว่าท่านเป็นบุคคลสำคัญที่สุด เมื่อบอกแล้วท่านจะดลบันดาลให้สิ่งต่าง ๆ นั้นที่ประสบผลสำเร็จ

ด้านวัฒนธรรม สามารถแบ่งเป็น 3 ประเด็นหลักๆ ดังนี้ คือ 1) ประเพณีของท้องถิ่น ในการประกอบพิธีกรรมในประเพณีต่างๆ ของตำบลย่านยาวจะมีการบอกกล่าวต่อศาลเจ้าที่นับถือในชุมชน เพื่อให้งานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ 2) การบนบาน เชื่อว่าศาลเจ้าเจ้าพ่อมีอำนาจ มีอิทธิฤทธิ์ เมื่อมีเหตุการณ์ที่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ หรือหาสาเหตุของเรื่องนั้นนั้นไม่พบก็จะหันมาพึ่งท่านด้วยการบนบาน รวมทั้งการอ้อนวอนให้ท่านช่วยบันดาลในสิ่งที่ตนเองปรารถนา ลักษณะของการบนบานต่อศาลเจ้าในชุมชนจะเป็นการบนบานเมื่อมีความเดือดร้อนทุกข์ใจหรือขอพร และ 3) การแก้บน เมื่อชาวบ้านได้สิ่งที่ตนเองปรารถนาจากการบนบานแล้วจะต้องทำการแก้บน เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูรู้คุณ

ด้านเศรษฐกิจ สามารถแบ่งเป็น 3 ประเด็นหลักๆ ดังนี้ คือ 1) อาชีพเกษตรกรรม ถือว่าเป็นอาชีพส่วนใหญ่ของชาวบ้านตำบลย่านยาว เป็นอาชีพที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติ ชาวบ้านเชื่อว่าศาลเจ้าที่ชุมชนนับถือมีอำนาจที่จะช่วยดลบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาล จึงพยายามทำสิ่งต่างๆ เพื่อให้เจ้าพ่อเกิดความพอใจ ส่งผลต่อรายได้และระบบเศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น 2) อาชีพค้าขายและรับจ้างทั่วไป ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพค้าขายเชื่อว่าศาลเจ้ามีอำนาจดลบันดาลสิ่งต่างๆ ได้ เมื่อตนจะทำการค้าขายหรือรับจ้างสิ่งใด จึงมักจะอ้อนวอนขอให้ตนมีรายได้กำไรและโชคดีในการค้า ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจในครัวเรือนที่ดีขึ้น

ด้านสิ่งแวดล้อม ชาวบ้านมีความเชื่อว่าศาลเจ้าพ่อเป็นบุคคลผู้ที่มีอำนาจและฤทธิ์เดช จึงไม่มีใครกล้าที่จะทำสิ่งใดที่ทำให้ท่านโกรธ และยึดถือกันว่าสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าของชุมชนเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ จึงไม่มีผู้ใดกล้าที่จะเข้าไปบุกรุกบริเวณศาลเจ้า ส่งผลดีต่อการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในชุมชนของตนเอง

พิธีกรรมการขึ้นศาลเจ้า

พิธีกรรมการขึ้นศาลเจ้า จะต้องมียอดประกอบของพิธีกรรม 3 ด้าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ด้านบุคคล ประกอบด้วย 1) ร่างทรง หมายถึง คนที่ทำหน้าที่เป็นคนกลางเชิญเจ้าพ่อมาเข้าร่วมทั้งหมด 4 หมู่บ้าน 2) ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม หมายถึง ประชาชนที่อาศัยในตำบลย่านยาว อำเภอสามชุก จังหวัดสามชุก ทั้งเพศชายและเพศหญิง และทุกช่วงวัย 3) พี่เลี้ยง หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นคนดูแลและปรนนิบัติเจ้าพ่อเวลามาประทับเข้าร่วมร่างทรงเพื่อประกอบพิธีกรรม 4) พระสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุสงฆ์มาประกอบพิธีสวดมนต์และรับภัตตาหาร เพื่อเป็นสิริมงคลกับศาลเจ้าและเสริมบารมี บุญกุศลเกิดกับคนที่มาร่วมในพิธีกรรม เพื่อให้เกิดความสามัคคีความเข้าใจกันร่วมมือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และ 5) กรรมการศาลเจ้า หมายถึง ผู้อาวุโสที่ทำหน้าที่ดูแลสถานที่ ดูแลเงินที่ชาวบ้านนำทำบุญกับศาลเจ้า อำนาจความสะดวกกับชาวบ้านในการปฏิบัติให้ถูกต้องตามประเพณีการประกอบพิธีกรรมศาลเจ้า

ด้านเวลาและสถานที่ ซึ่งพิธีกรรมการขึ้นศาลเจ้าจะนิยมจัดขึ้นช่วงเช้าตามกำหนดวันของแต่ละศาลเจ้าของหมู่บ้าน และสถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรมจะแตกต่างกันไปตามศาลเจ้า

ด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม โดยสิ่งที่จะเตรียมก่อนวันงาน ได้แก่ ฉัตรบายศรี และธง จะต้องตรวจสอบว่าชำรุดหรือไม่ ถ้าเกิดชำรุดควรเปลี่ยนก่อนวันขึ้นศาล รวมทั้งทำความสะอาดศาลและของบนศาลพอบู ส่วนผู้หญิงจะมีหน้าที่จัดเตรียมของขึ้นศาล ประกอบด้วย หัวหมูต้ม ไก่ต้ม เหล้าขาว ขนมต้มแดงต้มขาว ข้าวสวย ไข่ต้ม ผลไม้ พวงมาลัย หมากพลู ฯลฯ

ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมการขึ้นศาลเจ้า ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การทำบุญช่วงเช้าที่ศาลเจ้า จัดขึ้นช่วงเช้ามืดก่อนพิธีการขึ้นศาลของเจ้าพ่อเพื่อเป็นสิริมงคลเสริมบารมี ซึ่งถือว่าเป็นการทำบุญครั้งใหญ่ของชุมชน
 2. พิธีกรรมการขึ้นศาลเจ้าพ่อของชุมชนตำบลยานยาว มีกำหนดให้จัดขึ้นประจำปี จัดขึ้นเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบุคคลที่ช่วยเหลือลูกหลานให้มีความสุขในปีที่ผ่านมา เพื่อสร้างความมั่นใจในการดำรงชีวิตในปีต่อไป
- หมู่ที่ 3 จัดพิธีกรรมขึ้นศาลประจำคือ เดือน 5 ขึ้น 5 ค่ำ
หมู่ที่ 4 จัดพิธีกรรมขึ้นศาลประจำคือ เดือน 5 ขึ้น 11 ค่ำ
หมู่ที่ 6 จัดพิธีกรรมขึ้นศาลประจำคือ เดือน 6 ขึ้น 6 ค่ำ
หมู่ที่ 8 จัดพิธีกรรมขึ้นศาลประจำคือ เดือน 6 ขึ้น 6 ค่ำ

เมื่อถึงวันที่กำหนดในการจัดพิธี ชาวบ้านทุกครัวเรือนจะนำเครื่องสักการะตามประเพณีมารวมกัน ประกอบด้วยอาหารคาวหวานเพื่อนำมาประกอบพิธีทำบุญตอนเช้าที่ศาลเจ้า เมื่อพิธีทำบุญเมื่อประกอบพิธีการเสร็จก็จะรับประทานอาหารร่วมกันเพื่อได้พูดคุยเฝ้าถามทุกเรื่อง เรื่องการทำมาหากิน ความเป็นอยู่ อาชีพ ฯลฯ หลังจากรับประทานอาหารเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะประกอบพิธีการขึ้นศาลของเจ้าพ่อ ชาวบ้านจะนำเครื่องสักการะมาวางไว้บริเวณที่กรรมการศาลเจ้าได้เตรียมไว้ให้ โดยที่ร่างทรงของเจ้าพ่อ ทำพิธีประทับทรง โดยมีพี่เลี้ยงคอยช่วยอยู่ใกล้ๆ หลังจากเจ้าพ่อได้ประทับที่ร่างทรงเรียบร้อยแล้วก็จะขึ้นบนศาลและบอกให้ลูกหลานจุดธูปเพื่อบอกกล่าวกับเจ้าพ่อและครูบาอาจารย์ของเจ้าพ่อ ชาวบ้านจุดธูปเสร็จนั่งชมบารมีเจ้าพ่อ เจ้าพ่อให้อโวาทสั่งสอนลูกหลานพอได้เวลาธูปใกล้หมดก็จะบอกให้ลูกหลานเจ้าพ่อนำเครื่องสักการะแห่วนรอบศาลเจ้าตามประเพณีสามารถ เมื่อวนครบสามารถก็จะนำเครื่องสักการะมาวางไว้ที่เดิมเพื่อลาเครื่องสักการะกลับไปบ้านเพื่อให้ลูกหลานได้กิน จะมีบางส่วนที่จะนำไปวางไว้ใต้ต้นไม้ใหญ่ประจำศาลเจ้าของชุมชนนั้นๆ โดยจะนำเหล้าขาวไปใส่ไหเพื่อไว้ให้ชาวบ้านดื่มเป็นยา พวงมาลัยนำไปแขวนไว้ที่ศาลเจ้า ไก่ หมู ผลไม้ ขนมต้มแดงต้มขาว บุหรี่จะนำไปไว้ที่ใต้ต้นไม้ข้างบ้านไปรับประทานบ้าง ส่วนไม้ดอกหักตามจำนวนสมาชิกนำไปไว้ที่ศาล ชาวบ้านบางคนได้ขึ้นไปให้เจ้าพ่อเพื่อให้ท่านให้พร บางคนนำเงินไปถวายให้ท่านเพื่อทำบุญกับเจ้าพ่อเอาไปซ่อมแซมศาลเจ้า จัดซื้ออุปกรณ์ต่างๆที่ชำรุดเพื่อนำมาใช้ในงานปีของเจ้าพ่อในปีต่อไป

ภาพประกอบที่ 5 ทำความสะอาดศาลเจ้า

ภาพประกอบที่ 6 จัดเตรียมภัตตาหาร

ภาพประกอบที่ 7 นำเครื่องสักการะแห่รอบศาลเจ้า

ภาพประกอบที่ 8 เครื่องสัการะศาลเจ้า

7. สรุปผลและอภิปรายผล

การศึกษาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลเจ้าของชุมชนตำบลย่านยาว อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ความเชื่อและความศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อศาลเจ้าของชุมชน เป็นความเชื่อที่มีพื้นฐานมาจากความศรัทธา เชื่อว่ามีอิทธิพลเหนือนมนุษย์ สามารถดลบันดาลให้สิ่งต่างๆ เป็นไปได้ตามความประสงค์ ซึ่งเป็นความเชื่อทางศาสนาในระดับชาวบ้าน โดยการแสดงออกมาเป็นแบบแผนพฤติกรรมและความประเพณีที่ได้เรียนรู้มาจากบรรพบุรุษ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง และถ่ายทอดสืบต่อกันมาในสังคมจนกลายเป็นมรดกของสังคม เช่นเดียวกับการศึกษาของสุทัศน์ คล้ายสุวรรณ (2556)² พบว่า การบวงสรวงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในจังหวัดเชียงรายอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ช่วยเยียวยาความเจ็บป่วยทางใจ และส่งเสริมกำลังใจให้แก่ประชาชนและชุมชน ให้ความสามัคคีกัน สร้างความเป็นสิริมงคลให้แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สร้างความเชื่อมั่นในการประกอบอาชีพหรือประกอบกิจการต่างๆ โดยมีการประกอบพิธีกรรมเป็นตัวเชื่อมให้คนในสังคมร่วมมือร่วมใจกัน มีความสามัคคีกัน ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ส่งผลให้สังคมเข้มแข็งและมีความสุข

ความเชื่อของคนที่เข้าร่วมในพิธีกรรมมีความเชื่อและเลื่อมใสต่อเจ้าพ่อที่ศาลของชุมชน โดยเดินทางมาเข้าร่วมในพิธีกรรมทุกปีโดยมีขาดแล้วนั้น คนที่เข้าร่วมพิธีเองยังได้ถ่ายทอดความเชื่อกับลูกหลานของตนเองกลุ่มผู้อาวุโสจะกล่าวถึงอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ของศาลเจ้าของชุมชนที่สามารถดลบันดาลให้ชาวบ้านมีอันเป็นไปทั้งด้านดีและร้ายพร้อมทั้งเป็นการเตือนย้ำกฎเกณฑ์ ที่ควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เช่นเดียวกับความเชื่อในการบูชาเจ้าแม่จางของอภิวัด สุธรรมดี (2559)³ พบว่า บทบาทหลักของความเชื่อและพิธีกรรมบูชาเจ้าแม่จางที่มีต่อคนเมืองคือบทบาทในการตอบสนองเรื่องทางโลกที่สัมพันธ์กับวัตถุนิยม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องค้าขาย สุขภาพ ความรัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “โชคลาภ” และยังพบว่าความเชื่อดังเดิมที่

² สุทัศน์ คล้ายสุวรรณ. การศึกษาคำบวงสรวงในประเพณีและพิธีกรรมทางล้านนาที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของประชาชนในจังหวัดเชียงราย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยธนบุรี 7 (13). 2556

³ อภิวัด สุธรรมดี. การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาเจ้าแม่จางของเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. 10(2). 2559

เป็นจุดร่วมเดียวกันคือความเชื่อเรื่องการบูชาเทพเทวดา ภูตผีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผีบรรพบุรุษ ผีเจ้าที่เจ้าทาง ผีสัมภเวสี ตลอดจนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ดังความเชื่อที่ได้ถูกกำหนดไว้เป็นสิ่งสูงสุดที่ชาวบ้านจะต้องเคารพบูชา โดยความเชื่อนี้มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน และแทรกอยู่ในทุกตัวของประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏในชุมชน อาหมัดอัลซารี มูเก็ม (2559) ⁴ เช่นเดียวกันกับชุมชนตำบลย่านยาวเองยังคงมีวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นว่าประเพณีเกิดจากการเลียนแบบบรรพบุรุษ จะประกอบพิธีกรรมโดยไม่มีเหตุผล และประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลเจ้าส่งผลให้เยาวชนเกิดความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

ชาวบ้านตำบลย่านยาวได้ยึดถือศาลเจ้าชุมชน เครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เป็นขวัญกำลังใจ เชื่อกันว่าหากปฏิบัติตามความเชื่อที่มีการสืบทอดกันมาเป็นประจำแล้ว จะทำสิ่งใดก็ตามจะทำให้ประสบผลสำเร็จและได้ตามที่ตนเอง ส่วนความเชื่อที่ว่าเจ้าพ่อที่ศาลเจ้าของชุมชนสามารถดลบันดาลให้ดีหรือร้ายได้ ชาวบ้านจึงไม่มีใครกล้าที่จะลบหลู่หรือกระทำการสิ่งที่ไม่พอใจให้กับเจ้าพ่อ ซึ่งการซึมซับนี้จะได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่เด็ก ทำให้เกิดกระบวนการสืบทอดความเชื่อเกี่ยวกับศาลเจ้าของสมาชิกในสังคม ตั้งแต่เป็นทารกจนตลอดชีวิต สุภาภรณ์ แซ่ลี้ และชัยรัตน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง (2560) ⁵ การบ่นบาน และการแก้บนเจ้าพ่อที่ศาลเจ้าของชุมชน เมื่อมีเหตุการณ์และเรื่องที่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ก็จะมาพึ่งพาท่านด้วยการบ่นบาน รวมทั้งการอ้อนวอนให้ท่านช่วยบันดาลในสิ่งที่ตนเองปรารถนา เช่นเดียวกับการบ่นบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น เช่นเจ้าแม่หมสาว พิทักษ์ ศิริวงศ์ ขวัญทิวา ผิวผาด และกุลธีรา อุดมพงศ์วัฒนา (2555) ⁶ ผู้บ่นบานมีความเชื่อกับการบ่นบานมากเมื่อมีเรื่องเดือดร้อนต้องการความช่วยเหลือหรือปรารถนาสิ่งที่ตนอยากประสบผลสำเร็จ ผู้ที่มาบ่นบานจะไปบ่นบานกับศาลเจ้าแม่หมสาวให้ช่วยเหลือ ซึ่งเรื่องที่นิยมบ่นบานส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการทำมาหากินได้คล่อง การสอบเข้าเรียนต่อและเข้าทำงาน การขอให้หายจากอาการเจ็บป่วย การขอให้พบสิ่งของที่หายไป การขอให้เดินทางปลอดภัย ลักษณะของการบ่นบานต่อเจ้าพ่อที่ศาลเจ้าคือการบ่นบานเมื่อมีความเดือดร้อนหรือมาขอพรก็จะมาจุดธูปที่ศาลแล้วบอกต่อเจ้าพ่อถึงความต้องการของตนในด้านต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการประกอบอาชีพ การทำมาหากิน การทำงาน การมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง การบ่นบานนี้ชาวบ้านที่มีความศรัทธาต่อเจ้าพ่อจะบ่นบานด้วยตนเอง เมื่อชาวบ้านที่ได้บ่นบานต่อเจ้าพ่อที่ศาลเจ้าของชุมชน แล้วได้รับในสิ่งที่ตนเองต้องการจะนำสิ่งของตามที่ตนเองได้บ่นบานไว้มาแก้บน โดยการแก้บนสามารถแก้ได้ช่วงเช้าหรือก่อนเพลแก้ได้ทุกวันยกเว้นวันพระเชื่อกันว่าในวันพระไม่สามารถแก้บนได้ ถ้าผู้ใดได้บนเป็นหมูหรือไก่ จะต้องต้มสุกและล้างเครื่องในให้สะอาดก่อนแล้วจึงนำมาถวาย บางคนแก้บนด้วยผลไม้ น้ำผลไม้ พวงมาลัย ภาพยนตร์ ลิเก หนังสือ ร้างย่อนยุค กลองยาว เครื่องดนตรีต่าง ๆ ตามที่บนไว้เพราะ

⁴ อาหมัดอัลซารี มูเก็ม, ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ที่มีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของชนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรบน พื้นที่บ้านจารย์ อำเภอสงขะ จังหวัดสุรินทร์, ประกาศนียบัตรบัณฑิตสาขาวิชาบัณฑิตอาสาสมัคร.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559

⁵ สุภาภรณ์ แซ่ลี้ และชัยรัตน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง, การดำรงอยู่ การปรับตัว และการสืบทอดของศาลเจ้าเงินกวอนอิมปุดจ้อในบ้านควนงาช้าง ตำบลบางดีอำเภอยะยง จังหวัดตรัง, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา 12(2), 2560

⁶ พิทักษ์ ศิริวงศ์ ขวัญทิวา ผิวผาด และกุลธีรา อุดมพงศ์วัฒนา, ความเชื่อ การบ่นบานและการใช้ของแก้บนศาลเจ้าแม่หมสาว เกาะหมสาว ตำบลสามร้อยยอด อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 6 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 2555

ต้องการแก้บนในสิ่งที่ตนเองขอจากเจ้าพ่อที่ศาลเจ้าในชุมชนให้ลุล่วงพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์และมีพลังของความขลังมาก เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลกับตนเองและครอบครัว

8. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มักขาดข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับศาลเจ้าและพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับศาลเจ้า ซึ่งไม่มีการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรมีเพียงคำบอกเล่าเท่านั้น จึงควรมีการจัดทำคู่มือหรือจุลสารให้ความรู้เกี่ยวกับศาลเจ้ากับประชาชนในชุมชนหรือผู้ที่สนใจเชิงคติชนวิทยา เพื่อเผยแพร่ตำนานความเชื่อของชุมชนให้คงอยู่สืบต่อไป

9. เอกสารอ้างอิง

- ยุทธนา กิจสุภี. วิเคราะห์ความเชื่อ ความศรัทธา และพิธีกรรมของประชาชนที่มีต่อศาลเจ้าพ่อหลักเมืองพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2559
- สุทัศน์ คล้ายสุวรรณ. การศึกษาคำบวงสรวงในประเพณีและพิธีกรรมทางล้านนาที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของประชาชนในจังหวัดเชียงราย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยธนบุรี, 7 (13), 2556
- อภิวัฒน์ สุธรรมดี. การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาเจ้าแม่จางฮวงเซตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.10(2).2559
- อาหมัดอัลซารีย์ มูเก็ม. ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ที่มีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของชนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรบน พื้นที่บ้านจารย์ อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์. ประกาศนียบัตรบัณฑิตสาขาวิชาบัณฑิตอาสาสมัคร.มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559
- สุภาภรณ์ แซ่ลิ้ม และชัยรัตน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง. การดำรงอยู่ การปรับตัว และการสืบทอดของศาลเจ้าจันทนอิมปู่จ้อในบ้านควนงาช้าง ตำบลบางดีอำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา 12(2), 2560
- พิทักษ์ ศิริวงศ์ ขวัญทิพา ผิวผาด และกุลธีรา อุดมพงศ์วัฒนา. ความเชื่อ การบวงสรวงและการใช้ของแก้บนศาลเจ้าแม่หน่มสาว เกาหน่มสาว ตำบลสามร้อยยอด อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 6 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 2555